

ANATOMIJA NEKE KNJIGE BOJAN GODEŠA, ČAS ODLOČITEV: KATOLIŠKI TABOR IN ZAČETEK OKUPACIJE

"V Sloveniji je pogosto slišati, naj politika prepusti zgodovino zgodovinarjem. Seveda gre za floskulo. Dognanj zgodovinarjev nihče ne upošteva, razen če ne gredo v točno določen politični kontekst. Če bi jih v resnici upoštevali, polemik in reinterpretacij zgodovine ne bi bilo. Ali bi jih bilo bistveno manj. Zgodovinarski kolega dr. Bojan Godeša, eden najbolj prodornih zgodovinarjev srednje generacije, je lani izdal knjigo Čas odločitev: Katoliški tabor in začetek okupacije. Knjiga je, tudi ob sedanjih polemikah glede rehabilitacije vaških straž (Prostovoljne protikomunistične milice – MVAC), šla mimo javnosti neopaženo. Zgodba me spominja na leto 1988, ko sem v zbirki z naslovom Mimo odprtih vrat izdal faksimile izbranih dokumentov o kolaboraciji. Knjiga, čeprav je izšla v nekaj tisoč izvodih, je bila nemudoma "razprodana". Ne zaradi zanimanja bralcev, po knjigarnah so hodili razni "emisarji" in kupovali po nekaj deset izvodov naenkrat, da bi čim prej izginila iz javnosti".¹ Tako se začne komentar dr. Boža Repeta, objavljen v

Mladini julija letos. Ko so me prosili, naj napišem recenzijo za omenjeno knjigo, sem pred sprejemom zahtevne naloge najprej preveril, kaj se o knjigi piše na spletu. Med prvimi zadetki je bil komentar dr. Repeta, ki me je toliko pritegnil, da sem knjigo prebral kar dvakrat ter se poglobil v analizo napisanega.

Dr. Bojan Godeša se je rodil leta 1962 v Ljubljani. Leta 1987 se je po končanem študiju zgodovine in sociologije zaposlil na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer je še danes zaposlen kot znanstven svetnik. Leta 1993 je doktoriral na ljubljanski Filozofski fakulteti. V svojih raziskavah se pogloblja v zgodovino druge svetovne vojne na Slovenskem. Je avtor več monografij, bil je član slovensko-avstrijske in slovensko-hrvaške zgodovinske komisije, predava pa na Univerzi v Novi Gorici. Njegova knjiga Čas odločitev naj bi bila tako pomembna, da bi bilo potrebno "v mnogih vidikih na novo osmisliti zgodovino druge svetovne vojne na Slovenskem".²

Avtor je knjigo razdelil na tri dele. Vsak del je posvečen enemu od vodilnih mož SLS – Slovenske ljudske stranke (Anton Korošec, Fran Kulovec, Marko Natlačen), ki jo avtor enači s katoliškim taborom in ob tem pozablja na krščanske socialiste.³ Knjiga teče kronološko dokaj gladko, razen na nekaterih mestih, ko avtor časovno dela poskoke kot gazela na begu. Prvi del knjige

je posvečen Antonu Korošču, nesporni avtoriteti in vodji predvojne SLS vse do njegove smrti 14. decembra 1940. Po Godeševih trditvah se je Korošec prostovoljno podrejal nacistični Nemčiji. Pošiljal naj bi jim poročila o potekih sej vlade, ko so sprejemali antisemitske zakone, ki so uvedli omejitve za število vpisanih judovskih otrok in študentov. Ravno to naj bi bil dokaz za Koroščevo približevanje novi ideologiji, da je bil bolj papeški od papeža, kar se tiče antisemitizma. Dalje avtor trdi, da se je Korošec zavzemal za fašizacijo šolstva ter da je bil v stikih z ustaši in ljotičevci, saj so se oboji navduševali nad nacistično oz. fašistično ideologijo, z njimi pa je Korošec v zakulisju hotel izigrati Cvetkovićevo vlado in se sam povzpeti na oblast. Zaradi takšnih zadev se je znašel v sporu z ministrom Mihailom Konstantinovičem, ki je v tistih časih pisal dnevnik, na katerega se avtor rad zanaša. V tem prvem delu se je avtor posvetil tudi iskanju vzornikov SLS. Kot prvo navaja Tisovo Slovaško, ki pa so jo kasneje po avtorjevem mnenju zapustili in se obrnili k maršalu Pétainu v takrat že okupirano Francijo. Avtor tudi trdi, da je bil Korošec tisti, ki je načrtoval smer delovanja SLS med drugo svetovno vojno, in da se z njegovo smrtjo ni nič bistvenega spremenilo, saj gre pri Kulovcu in Natlačenu za kontinuiteto s smernicami, ki jih je načrtoval že on. Ampak pojdemo lepo po vrsti.

Godeša za Koroščevo gonjo proti prostozidarjem na str. 21 pravi, da je šlo za odmik od demokracije, ker naj bi le-ti poosebljali zahodni demokratični svet, pri tem pa navaja vir (Peter Vodopivec, Prostozidarska loža Valentina Vodnika v Ljubljani (1940), Kronika 1992, št. 1, str. 44-50), iz katerega je jasno razvidno, da gre za mnenje povojnih uradnikov iz 50. let prejšnjega stoletja, ki so bili zadolženi za odkrivanje predvojnih in morebitnih povojnih prostozidarskih lož, se pravi, da je njihove ugotovitve treba jemati v kontekstu politične naravnosti povojne oblasti v Jugoslaviji in jih ne gre mešati z razmišljanjem pred vojno. Dokazi za trditve, da je Korošec sam obveščal nemško veleposlaništvo o poteku seje vlade, namenjene protijudovskim ukrepom (str. 29-30), niso dovolj trdni oz. gre za avtorjevo sklepanje.⁴ Prav tako gre glede načrtov za fašizacijo šolstva (str. 32) zgolj za špekulacije. Avtor se nanaša na vir, zaupanja vredno neznano učiteljico na Slovenskem, ki je razkrila takšne načrte begunski vladi v Beogradu. Na tem mestu je najzanimivejše tisto, kar je Godeša zapisal za isti vir približno deset let nazaj, ko ga dobesedno navaja: "Ko so klerikalni voditelji videli kaj je napravila Slovaška po odcepi-tvi od Čehoslovaške, so začeli oni delovati v tej smeri. G. minister Korošec je obiskal g. Tiso na Slovaškem, z

namenom, da se prepriča kako se počutijo njegovi tovariši – katoliški duhovniki – pod Hitlerjem. Rezultat tega je bil, da je tudi on želel slediti Tisi, odcepiti Slovenijo – Avtonomna Slovenija – pod protektoratom Nemčije in Italije."⁵ V istem članku Godeša ugotavlja, da je takšne trditve "pograbil" predvojni gospodarstvenik in politik Rudolf Bičanič, ki je te načrte na podlagi takšnega vira širil dalje. Vendar je Godeša že pred desetimi leti zapisal, da Korošec ob času obiska Slovaške ni bil prosvetni (šolski) minister (vir ga imenuje kot ministra, kar je napaka) in da tako nima nobene povezave z idejami o fašizaciji šolstva, ki so se pojavile kasneje. Obstaja pa vir, ki pravi, da je možno, da je bil Korošec Tisov posrednik pri iskanju stika z begunsko čehoslovaško vlado v Londonu, v smislu, da je Tiso spoznal napako in da je to, kaj Nemci počno s Slovaško, grozno, to pa bi naj bila tudi tema pogovora med Koroščem in Tisom.⁶ Vse omenjeno nam Godeša v knjigi zamolči, kvečjemu na str. 112 še enkrat omenja Koroščev obisk Slovaške in piše o govoricah, da si je Korošec prizadeval za samostojno slovensko državo pod nemško zaščito. Na str. 33-34 avtor piše o njegovem prostovoljnem podrejanju silam osi po padcu Francije, ki naj bi bil ključen dejavnik v Koroščevi preobrazbi iz ostrega nasprotnika Nemcev

iz časa, ko je bil notranji minister med leti 1935-1938, do ljubljenca v nemških očeh. Avtor trdi, da Korošec ni imel nikakršnih pomislekov pri preureditvi celotnega ustroja družbe po zgledu novega reda. V ta kontekst gre pisanje glavnega katoliškega časnika *Slovenec* in njegov klic po močnejših avtoritarnih vladah – Godeša seveda trdi, da sta mišljena nacizem in fašizem – kar pa lahko pomeni mogoče tudi to, da so si prizadevali samo za močnejšo vlado, ki bi zdržala vse pritiske, tako notranje kot zunanje. Na str. 47 je nekaj malega govora o vplivu papeža na takratno evropsko politiko in avtor nekako navezuje to na razmere znotraj dogajanja v SLS, čeprav vemo, da je Korošec trdil, da so njegovi stiki z Vatikanom rahli, čeprav je katoliški duhovnik.⁷ Prav tako je bila takšna nenaklonjenost obojestranska, saj je bil papež nezadovoljen s Koroščem, ko le-ta ni hotel zavarovati nekaterih Judov, ki so hoteli iz Avstrije prebegniti v Jugoslavijo, še za časa, ko je bil notranji minister. Papež naj bi naročil nunciju, naj sporoči Korošču, da ga je sram, da ima takšne duhovnike (str. 109). Antijudovski zakoni, stiki z ustaši in ljotičevci ter Konstantinovičev dnevnik so za Godešo dokaz o ideološki preusmeritvi Korošča k nacistični Nemčiji in celo trdi, da ni imel nobenih pomislekov, da bi razmišljal v katerikoli drugi smeri, ampak zgolj

o sodelovanju s politiko osnih sil. Godeša pravi, da je pri Korošču šlo za več kot le za navidezno delovanje v prid nacistični Nemčiji (str. 68). Šlo naj bi za brezpogojno in tesno naslonitev na sile osi. Interpretacije so različne, dejstvo je, da so bili antisemitski zakoni sprejeti in da jih je po Konstantinoviću "izsilit" Korošec, dejstvo pa je tudi, da je vlada judovski skupnosti zagotovila, da gre za "mrtve črke na papirju" (str. 70) in da se je Vladko Maček, vodilni hrvaški politik tistega časa, kasneje spominjal, da se je Korošec veselil, ker so bili zakoni sprejeti v liberalni obliki, kar Godeša sicer zavrača (str. 25), kakor zavrača tudi govorice, da je deloval po navodilih kneza Pavla (str. 72). Korošec se je zavedal položaja, v katerem se je znašla Jugoslavija in vsa Evropa, prav tako se je najbrž zavedal, da je nemška podpora bistvena, če želiš biti na oblasti, saj je po vsej verjetnosti izvedel tudi, da je za njegovo odstavitvijo z mesta notranjega ministra stal nemški veleposlanik v Beogradu.⁸ Korošček nasprotnik v vladi Konstantinović je bil sodeč po zapisih v svojem dnevniku precej nagnjen k paranoji.⁹ Vseskozi je videl nekakšne zarote, kar sicer pri srbskem politiku ni pretirana redkost, glede na pestro paletu zarot skozi njihovo zgodovino. Medtem ko Godeša uporablja zapiske iz dnevnika kot dokaze za Koroščevo krivdo približevanja nacizmu, pa

zgolj v enem stavku pove, da "Koroščevi nasprotniki niso dvomili, da Korošec ve kaj dela" (str. 71), kljub temu da je knez Pavle trdil, da je star in senilen. V povezavi s to trditvijo je Godeša zmanipuliral pogovor iz Konstantinovičevega dnevnika (str. 89), ko je po vsej verjetnosti namenoma izpustil zadnja dva stavka pogovora med knezom Pavlom in Konstantinovićem, v katerem je iz konca razbrati, da je minister menil, da Korošec točno ve, kaj dela, in s tem namignil na taktično prilizovanje Nemcem.¹⁰ Po eni strani "je Konstantinović vseskozi opozarjal na Koroščevo pronemško delovanje, a ga sploh ni motilo, da se je v tem času Maček zavzemal za tesnejše odnose z Nemčijo in, kot je razvidno iz njegovih beležk, tudi ni nasprotoval temu, da je Nemčija dobila koncesijo za izrabo rudnika bakra v Boru, kar je bilo s strateškega vidika vsekakor zelo pomembno". Tudi to nam Godeša "pozabi" napisati, čeprav gre za njegove ugotovitve.¹¹ Prav tako je še ena izmed polemik, zadevajočih Konstantinovića, v zvezi z njegovim odzivom na podatek, da se je Korošec srečal z ustaškimi predstavniki. Takrat je zapisal v dnevnik, da je Korošec izdajalec, da bi ga bilo potrebno likvidirati in da misli, da je Jugoslavija država na odpoved (str. 83). K temu Godeša ne ponuja razlage, kot jo je zapisal deset let pred tem: "Prav omenjeni Koroščevi

pogovori o pritegnitvi ustašev v novo vlado, ki so bili za Konstantinovića eden ključnih razlogov za njegove trditve o Koroščevem odnosu do jugoslovanske države, dokazujejo ravno nasprotno, kajti Korošec je ustašem kot pogoj postavil prav zahtevo, da se ti odrečejo boju za neodvisno hrvaško državo in pristanejo na jugoslovanski državni okvir."¹² V tej smeri lahko mogoče bolje razumemo Koroščevo trditev, da ga nihče ne razume in da je osamljen (str. 93). Če bi se resnično ideološko spreobrnili k nacizmu, potem ne bi niti razmišljal o možnosti, da pošlje nekoga v ZDA, da bi od tam vodil propagando za Slovenijo,¹³ do česar kasneje ni prišlo, ker naj bi Korošec menil, da je za to še prezgodaj, po vstopu Italije v vojno pa je bilo prepozno, saj naj bi ta odposlanec odpotoval v ZDA preko nje (str. 165). Avtor tako v knjigi piše dvoumno in izpodbija svoje lastne ugotovitve. Za tisti čas je značilno Koroščevo razmišljanje, ki ga je zaupal Ivanu Ahčinu, uredniku časopisa "Moramo potrpeti. Veliko potrpeti. Vojska je neizogibna. Če se nam posreči, da nas ne zapletajo vanjo, bo čez nekaj let Jugoslavija ogromno pomenila. Toda moramo biti pripravljeni, da bo treba Nemcem odstopiti ves naš pridelek, da bodo šli po Donavi in Savi nemški transporti in tudi po suhem morda nemške divizije. Ni

izključeno, da bo v Beogradu sedela kaka nemška komisija. A če bomo mogli ostati izven vojne, bomo rešili državo in vse ostalo."¹⁴ Zanimivo je tudi poročanje britanskega generalnega konzula T. C. Rappa, ki je po Koroščevi smrti zapisal: "Korošec je bil vedno predmet raznih *napačnih* razlag. Hrvatom se je pogosto zdel nasprotnik hrvaške avtonomije. Srbom se je zadnja leta zdel sovražnik ortodoksne cerkve in zagovornik fašizma. V zadnjih mesecih so ga pogosto sumili pronemških tendenc, predvsem zaradi protižidovskih zakonov. /.../ Kljub vsemu ga tisti, ki so ga najbolj poznali, opisujejo kot neomajnega slovenskega nacionalista, prepričanega in zvestega podpornika Jugoslavije, smrtnega sovražnika Nemčije in v nekoliko manjši meri, ker je manj nevaren, fašizma."¹⁵ Preden se posvetimo drugemu delu knjige, je vredna omembe vloga obrambnega ministra generala Nedića, ki ni veljal za pronemško usmerjeno osebo, vendar je vladi predlagal pristop k silam osi, saj po njegovem mnenju Jugoslavija ni imela nobenih pogojev za upor. Izkazalo se je tudi to, da je Nedić bil v stikih z ljotičevci, kar je tudi botrovalo k temu, da je bil novembra 1940 zamenjan. Poleg tega naj bi na lastno pest poslal nekaj divizij na grško mejo, ki jo je napadla Italija, ter naj bi delal nekakšne načrte za ozemeljske kompenzacije, če bi

Jugoslavija dobila Solun (str. 79-85). Obstajali naj bi tudi načrti za premestitev Korošca z ministrskega položaja na mesto podpredsednika vlade, da bi se njegovo pronemško/protidržavno ravnanje omejilo itd. Vendar je glavni vir takšnih informacij Konstantinovičev dnevnik, tako da je vse skupaj še pod vprašajem. Predvsem je čudno sosledje dogodkov. Čeprav naj bi se že 20. novembra 1940 dogovorili o Koroščevi zamenjavi in naj bi tudi premier Cvetković pristal nanjo (se pravi, da je bilo že vse dogovorjeno), so se zopet sestali šele 6. decembra in se dokončno odločili o njegovi premestitvi, vendar je Korošec umrl dober teden kasneje (str. 92-96). Čemu torej tolikšno odlašanje?

Drugi in najkrajši sklop knjige je posvečen Franu Kulovcu, ki je prevzel vajeti v vodstvu stranke po smrti Antona Korošca. Za Kulovca Godeša pravi, da je nadaljevanje Koroščeve zunanje politike (str. 153), pri tem pa na začetku poglavja zapiše, da je bil Kulovec sprt z vsemi v stranki in da je dosledno nasprotoval tudi Korošču (str. 124). Kulovec je v knjigi prikazan kot zagovornik pristopa k Trojnemu paktu, sodeč po njegovem delovanju na sejah vlade in kronskega sveta. Jugoslavija je nato res pristopila k Trojnemu paktu 25. marca 1941, temu so sledili protesti v Beogradu in tudi v Ljubljani. 27. marca 1941 je prišlo do državnega udara in vodstvo vlade je prevzel

general Simović, še nepolnoletnega Petra II pa so razglasili za polnoletnega kralja. Godeša v knjigi omenja ta udar kot "prozahodni državni udar" (str. 167) oz. da je udar pomenil, da je Jugoslavija "predstavljala primer države, ki se je uprla Hitlerjevi nadvladi" (str. 159). Zapisano je seveda iz trte zvito, državni udar je bil v resnici posledica nezadovoljstva opozicijskih srbskih krogov, ki se niso strinjali z notranjo politiko, se pravi s sporazumom Cvetković- Maček, so pa za puč izkoristili primeren trenutek (protesti proti Trojnemu paktu), zato je bila za zunanje opazovalce zadeva resnično videti kot prozahodno usmerjena, o čemer npr. pričata Hitlerjev bes in Churchillovo neizmerno navdušenje (str. 159). Takšen je bil tudi občutek nekaterih slovenskih politikov, ki so sklepali na podlagi javnega mnenja (str. 160). Dejstvo, ki govori v prid našega sklepanja, je že to, da se Jugoslavija ni odpovedala podpisu Trojne pogodbe, kar bi z lahkoto storila, če bi to bil resnični namen in vzrok državnega udara. Godeša celo sam omeni poročanje Miloša Stareta na seji SLS 30. marca, ko je poročal o dogodkih v Beogradu, češ da je prevrat "imel namen samo izključiti Dragišo Cvetkovića in dati v vladi pravo zastopstvo srbskemu narodu. Prevrat v ničemer ni imel namena izzvati kakšnih zunanje-političnih sprememb in je imel izključno notranje-političen značaj."

(Str. 163.) Iz tega izvira tudi Kulovčev predlog na seji vlade 28. marca, da se poda izjava o nadaljevanju zunanje politike prejšnje vlade, kar je izzvalo spor med ministri, češ da je javno mnenje nasprotno temu (str. 168), vendar so bili vzrok za takšno razmišljanje samo pritiski javnega mnenja; kakor smo že omenili, odstopa od pogodbe dejansko ni bilo. 30. marca so se sestali zaupniki SLS v Ljubljani, brez ministrov Kulovca in Kreka, ter sprejeli sklepa, da v tujino pošljejo dva zastopnika stranke, ki bosta zastopala nacionalni program stranke, ter da v primeru zasedbe slovenskega ozemlja noben strankin predstavnik ne bo sodeloval s sovražno oblastjo ali z njenimi organizacijami (str. 164). Godeša trdi, da je šlo le za začasen preblisk v vrstah SLS in da so sklepi bili že po seji 3. aprila 1941, na kateri je prisostvoval tudi Kulovec, le mrtve črke na papirju (str. 181). Na tej aprilski seji je bil sprejet sklep o ustanovitvi Narodnega sveta ob napadu na Jugoslavijo, ki naj bi imel podobno funkcijo kot istoimenski svet ob koncu prve svetovne vojne, skrbel naj bi za slovenske interese. Po avtorjevem mnenju ta sklep pomeni, da so se pri SLS dokončno odločili za iskanje podpore pri silah osi in da ni šlo le za mir, ampak so mislili zelo resno in dolgoročno (str. 180). Tudi če sklepi iz dne 30. marca niso bili ponovno potrjeni na aprilski seji, je vseeno pomembno, da so

hoteli poslati predstavnike v tujino, se pravi, da niso bili pronacistično usmerjeni, saj drugače o tem ne bi niti razmišljali. V dokaz, da je prišlo do zloma Kulovčeve politike, avtor navaja obisk Kulovca in Kreka pri slovaškemu veleposlaniku in njuno razmišljanje o možnih izhodih (ali samostojna Slovenija ali slovensko-hrvaška država), pri čemer naj bi se obe možnosti udeležili pod zaščito Nemčije, kar naj bi predlagala Nemcem preko slovaškega veleposlaništva, saj sta se bala za svoji življenji, če bi stopila v stik z nemškim veleposlaništvom (str. 176-180). Dokument, ki priča o tem obisku, je možno interpretirati tudi kot razmišljanje Kreka in Kulovca o eni izmed opcij, v primeru, da bi prišlo do debelacije Jugoslavije (vsi so vedeli, da bo v trenutku napada ustanovljena Neodvisna hrvaška država, kar so v danem trenutku šteli za debelacijo Jugoslavije, čeprav po najnovejših raziskavah do debelacije ni prišlo,¹⁶ vendar tedaj ni o tem nihče razmišljal), nista pa vedela, kakšne načrte imajo Nemci, zato sta preko slovaškega veleposlaništva hotela izvedeti za njihove načrte glede Slovenije.¹⁷ Godeša po drugi strani trdi, da sta s tem dejanjem ministra priznala debelacijo Jugoslavije, še preden je bila Jugoslavija sploh napadena, kar naj bi predstavljalo izjemo v tedanjem političnem delovanju (str. 179). Godeša je deset let prej trdil, da je v tem

primeru šlo "zgolj kot zasilni izhod v primeru razpada jugoslovanske države".¹⁸ Pri Kulovcu pa ne gre toliko za kontinuiteto Korošca, ampak je novi voditelj SLS sam prišel do istega sklepa kot Korošec: vojna je neizbežna, Slovenija oz. Dravska banovina bo prvo ozemlje, ki bo okupirano; pomoči ne bo od nikoder; če tudi bo, bo prepozna. Že od Nedičeve spomenice dalje je bilo jasno, da je jugoslovanska vojska vse prej kot pripravljena na napad, na Britance se ni zanašati - že britanski predlog knezu Pavlu, naj Slovenijo in Hrvaško prepusti sovražniku, vojska pa naj se pomakne na meje stare Srbije in se tam bori ter pomaga Grčiji, je dovolj zgovoren (str. 156). Spomin na Münchenski sporazum iz 1938 je tudi še visel nekje v zraku. SLS je iskala čim več možnih izhodov, da bi bila pripravljena v danem trenutku, ko bi bilo resnično jasno, kaj je potrebno storiti za dobrobit naroda.

Tretji del knjige je posvečen banu Dravske banovine dr. Marku Natlačenu, začetkom napada nad Jugoslavijo in nadaljnjega razvoja dogodkov. Po Godeši gre zopet za kontinuiteto delovanja SLS, začrtanega na seji 3. Aprila, in kolaboracijo s sovražnikom. Ker nočemo, da iz recenzije nastane "klobasa", bi se osredotočili samo na najzanimivejše napake v tem delu knjige. Najprej avtor razpravlja o Narodnem svetu (NS) in o zavrnitvi sodelovanja Komunistične partije Slovenije z

njim. Godeša trdi, da so jih zavrnilo zaradi tega, ker so bili komunisti že tedaj obrambno usmerjeni, uradno pa zaradi tega, ker je bila komunistična stranka v kraljevini Jugoslaviji prepovedana. Ob tem avtor trdi, da niti SLS ni bila legalna (ime so prevzeli po državnem udaru 27. marca, ko so se preimenovali iz Jugoslovanske radikalne zajednice), saj ni bila v skladu z ustavo iz 1931 (str. 189-195). Po našem mnenju to niti ni pomembno, saj je dejstvo, da je SLS imela svoje predstavnike v vladi, kar je že samo po sebi dokaz o njenem legitimnem strankarskem nastopu. Po drugi strani so komuniste zavrnilo na podlagi letaka, ki so ga prebrali na ustanovni seji NS in bili nad njem zaprepani (npr. Ivan Ahčin), ampak najbrž ne zaradi obrambne naravnosti, kakor pravi Godeša, ampak mogoče zaradi tega, ker je letakov klic k odporu "hvalil nemški proletariat in grajal Angleže" (str. 193). "Seveda moramo tudi upoštevati, da je bil KPS del KPJ (Komunistične partije Jugoslavije), in ta spet sekcija Kominterne. Kominterno pa je takrat vezal pakt med Hitlerjem in Stalinom. V času napada so bili torej komunisti zavezani prijateljski pogodbi Sovjetske zveze z Nemčijo..."¹⁹ Že Britanci so vedeli, da se na jugoslovanske komuniste ni moč zanašati: "Tisto, kar so obsojali včeraj, danes hvalijo, in kar obsojajo, danes bodo mogoče hvalili jutri. Kakor-koli že bo, bodo

zanesljivo sledili ukazom centra."²⁰ Tako je bilo razlogov za dvome o sodelovanju več kot dovolj. Druga zadeva je vloga Narodnega sveta, ali so hoteli postati samostojna vlada na Slovenskem, kakor to dokazuje in trdi Godeša v knjigi, ali so samo hoteli začasnno prevzeti oblast in ob tem še vedno priznavali vrhovno oblast, se pravi vlado, ki je odhajala v emigracijo, kakor trdi Tamara Grisser-Pečar.²¹ Oba zgodovinarja ponujata zanimive trditve, ki naj jih bralec oceni sam. Potem je tukaj še Godeševa trditev, da se je NS Nemcem predstavljal kot slovenska vlada, ker so Nemci zapisali, da je "slovenska vlada zaprosila za pogovore" (str. 211). Ob tem je potrebno omeniti, da je tudi pri njih bila zmeda velika, saj so slabi dve uri pozneje poročali o slovenski skupščini, kar nam da misliti, da niso razumeli, kaj pomeni NS in kakšno funkcijo igra. Šele naslednji dan, 12. aprila 1941, po sestanku z nemškimi poveljniki v Celju, so v zapisnik zapisali, da gre za "Slovenski narodni svet", tako da ne moremo zagotovo trditi, da se je NS predstavljal kot samostojna vlada. O nadaljnjem delovanju Natlačena in njegovi izjavi v Rimu (str. 238-239) ali o izjavi ljubljanskega škofa Gregorija Rožmana²² (str. 233) je več kot dovolj napisala že Grisser-Pečarjeva v knjigi Razdvojeni narod, zato na tem mestu ne bi izgubljali besed. Zanimiva je slednjič avtorjeva trditev, da

sta bila Krek in Snoj (slednji je zamenjal ministra Kulovca v vladi) prisiljena oditi v emigracijo, kar pa ne zmanjšuje dejstva, da sta dejansko odšla. Za razliko od liberalca dr. Alberta Kramarja, ki mu je bilo v Nikšiću ponujeno mesto na letalu, pa ga je zavrnil zaradi bolezni in mesto prepustil dr. Otmarju Pirkmajerju, ki je bil z njim, pa ga je tudi ta zavrnil, saj se je odločil ostati.²³ Bolj ko se bližamo koncu knjige, bolj je očitno, da se je avtor upehal. Sklepamo, da je bila knjiga zamišljena kot tek na kratke ali vsaj srednje proge, vendar se je razvlekla v manjši maraton. Proti koncu je namreč moč zaslediti ponavljanje enih in istih ugotovitev/trditev iz prejšnjega dela knjige in tako branje izgubi tisti pravi zagon.

Ali bo potrebno "na novo osmisлити zgodovino druge svetovne vojne na Slovenskem", naj odločijo bolj brihtne glave, sem pa sam – po napisani recenziji – osmisлил svoj pogled na knjigo Čas odločitev. Sklep je takšen, da je avtor v knjigi velikokrat sodnik, dokazi pa niso ne vem kako trdni; vsaj nas niso prepričali. Prav tako je prav smešno ali pa žalostno, kako je avtor interpretiral iste dogodke na podlagi skorajda istih virov in literature pred desetimi leti in kako jih interpretira danes ter se ob tem sprašujemo, kaj se bo pisalo čez desetletje. Mogoče mu kakšen antični nasvet ne bo vrgel krone iz glave. "S hvalo in grajo je bolje varčevati, premišljena naj bo

in brez obrekovanja, podkrepljena z dokazi, kratka in ob primernem času, saj nismo na sodišču ... V splošnem pa si zapomni to, kar pogosto ponavljam: ko pišeš, se ne oziraj zgolj na trenutne okoliščine in na to, da te bodo hvalili in cenili tvoji sodobniki, ampak imej v mislih trajno vrednost dela in piši raje za prihodnji rod...²⁴ Da rešim avtorjevo kredibilnost in mu prihranim morebitni odvzem laskavega naziva "eden najprodnarnejših zgodovinarjev srednje generacije", sem odšel v knjižnico ter knjigo iz zgodovinske knjižne police prestavil na drugo, kjer sedaj počiva med ostalimi zgodovinskimi romani.

Tomaž Ivešić

1. Božo Repe, Komentar: Čas odločitev, Mladina, 20. julij 2012, dosegljivo na spletu: <http://www.mladina.si/114255/cas-odlocitev/>.
2. Bojan Godeša, Čas odločitev: Katoliški tabor in začetek okupacije, Mladinska knjiga, Ljubljana 2011, hrbtna stran knjige.
3. Zdenko Čepič, Bojan Godeša Čas odločitev: Katoliški tabor in čas okupacije, v: Prispevki za novejšo zgodovino, letnik 52, št. 1, leto 2012, str. 200-209.
4. Avtor v knjigi navaja, da je do takšnega mnenja prišlo po tem, ko je bilo v Biltenu Centralnega Presbiroja z dne 29. septembra 1940 preneseno telefonsko sporočilo, pridobljeno s prisluškovanjem, med nemškim veleposlaništvom in zunanjim ministrstvom v Berlinu, v katerem se je veleposlaništvo sklicevalo na "obvestilo iz vladnih krogov", kar se je po Godeši lahko nanašalo samo na Korošca. Glede na to, da je Godeša velikokrat citiral dnevnik Mihaila Konstantinoviča, me čudi, kako je lahko spregledal dve opombi (op. 75 in 76), iz katerih je jasno razvidno, da je poročal o zasedanjih vlade

Nemcem, minister v Cvetkovičevi vladi Ljubomir Pantić (če se ne motim, je bil minister za gozdove in rudnike), ki so ga vodili pod šifro K. Sicer se opombi nanašata na zasedanja vlade marca 1941 pred usodnimi dogodki, ampak lahko z veliko bolj utemeljenim sumom trdimo, da je bil nemška zveza z zasedanjem vlade v času, ko so odločali o judovskih zakonih,, Ljubomir Pantić in ne Korošec. (Mihailo Konstantinović, Politika sporazuma, Novi Sad 1998, str. 637-638.)

5. Bojan Godeša, Odnos SLS do vprašanja rešitve državnopravnega položaja Slovenije po napadu sil osi na Jugoslavijo, v: Prispevki za novejšo zgodovino, leto 2001, št. 2, str. 89. (dalje: B. Godeša, Odnos SLS...).
6. Prav tam, str. 90-92.
7. Andrej Rahten, Izidor Cankar - Diplomati dveh Jugoslavij, Studia Diplomatica Slovenica, Ljubljana 2009, str. 75 (dalje: A. Rahten, Izidor Cankar).
8. A. Rahten, Izidor Cankar, str. 75.
9. "Zato je že pred javnim sporom, čeprav se je Korošec do Konstantinoviča vedel spravljivo, sumil, da ga Krek in Korošec napadeta, ker je domneval, da menita "da je prišel čas za ponoven klerikalni vpliv." Nekaj dni kasneje pa je imel občutek, da ga Krek in njegovi rušijo, vendar je ocenil, da so za to še preslabi." B. Godeša, Odnos SLS..., str. 95.
10. Pogovor z dne 30. septembra 1940 med Konstantinovičem in regentom Pavlom lahko preberemo v predstavitvi knjige v zapisu Igorja Grdine (Zgodovinski časopis 1999, št. 2, str. 289). Godeša ga na strani 88-89 navaja takole: "S Cerkve sva prešla na Korošca. Prikazal sem, da je njegova akcija uničujoča. Misli, da je to "država na odpoved". Sedi na več stolih. On: Nemci ga hočejo. Jaz: Kot agenta, do katerega so nezaupljivi. On: Ne smemo vznemirjati Nemcev. Jaz: Tega tudi ni treba. Mi delamo dobro z njimi. Toda misliti moramo na sebe. On: Če gre Korošec, potem ne bo Slovencev v vladi. Jaz: Če ostane, bomo izgubili Srbe. On: In potem? Jaz: Treba ga je čim prej odstraniti in napraviti koncentracijo. On: To ne bi bilo všeč Nemcem. Cincar-Marković mi je rekel, da naj tega ne storimo. Jaz: Cincar-Marković je kapitulant. On: Jaz to nisem, toda kljub vsemu ne bi smeli vznemirjati Nemcev. Jaz: Oni ne cenijo rev, temveč pokončne ljudi. On: Mi se ne moremo vojskovati; razbili nam bodo kraljevino v dnevni

ali dveh. Jaz: Ne gre za vojskovanje, temveč za vodenje državne politike, ki jo inspirirajo nacionalni interesi. Korošec nas hoče razbiti. S Hrvati smo lahko delali (ilirski pesem), a z njim se nikakor ne da. On provocira vse nove težave. - Zelo mu je neprijetno pravi, kar je izvedel, toda je hvaležen, ker sem mu to povedal." Tukaj Godeša zaključuje citiranje besedila iz dnevnika, a to se nadaljuje: "Za Korošca (knez, op. T. I.) veli da je senilan i da ima dve fiks-ideje: masone i komuniste. Ja: Ne verujem, da su to fiks-ideje, već sračunati stavovi." (Mihailo Konstantinović, Politika sporazuma, Novi Sad 1998, str. 191).

11. B. Godeša, Odnos SLS..., str. 94.
12. Prav tam, str. 96.
13. Prav tam, str. 93.
14. Ivan Ahčin, Izgubljeni spomin na Antona Korošca, uredila Bojan Godeša in Ervin Dolenc, Ljubljana 1999, str. 129. Povzeto po: B. Godeša, Odnos SLS..., str. 98.
15. Jerca Vodušek Starič, Slovenski špijoni in SOE: 1938-1942, Samoza-ložba, Ljubljana 2002, str. 123 (dalje: J. Vodušek Starič, Slovenski špijoni in SOE).
16. O debelaciji Jugoslavije glej: Dieter blumenwitz, Okupacija in revolucija v Sloveniji (1941-1946): Mednarodno-pravna študija, Mohorjeva družba, Celovec 2005.
17. Dokument je mogoče prebrati v: Narodnoosvobodilni boj v slovenskem narodnem spominu. Slovenski zbornik, Ljubljana, maj 2007, str. 348-349.
18. B. Godeša, Odnos SLS..., str. 100.
19. Tamara Grisser-Pečar, Razdvojeni narod, Mladinska knjiga, Ljubljana 2004, str. 59 (dalje: T. Grisser-Pečar, Razdvojeni narod).
20. J. Vodušek Starič, Slovenski špijoni in SOE, str. 38.
21. T. Grisser-Pečar, Razdvojeni narod, str. 62.
22. Na str. 260 se nahaja manjši lapsus, da je Rožman nosil naziv knezoškof, kar seveda ni res, saj ni prevzel funkcijo ljubljanskega škofa za časa Avstro-Ogrske.
23. J. Vodušek Starič, Slovenski špijoni in SOE, str. 242.
24. Lukijan, Filozofi na dražbi. Izbrani spisi, Mladinska knjiga, Ljubljana 1985, str. 98-107. Povzeto po: Oto Luthar, Mojstri in Muze: Kaj in zakaj je zgodovina?, Modrijan, Ljubljana 1997, str. 24.